

Nr 764

Av herr Hedlund m. fl., om vidgad och fördjupad länsdemokrati.

(Lika lydande med motion nr 645 i Första kammaren)

I statsverkspropositionen har civilministern återkommit till regeringens tidigare tillkännagivna avsikt att tillsätta en parlamentarisk utredning för en samlad översyn av den kommunala demokratin. Länsdemokrati, länsförvaltnings-, länsindelnings- och landskontorsutredningarnas arbete skall härigenom sammanfattas, kompletteras och fullföljas. Denna uppläggnings- och utredningsarbete på länsplanet är i överensstämmelse med krav som framförts från vårt håll och i anslutning därtill med uttalande från riksdagen.

I statsverkspropositionen liksom i tidigare sammanhang har civilministern anmält regeringens avsikt att under tiden för det fortsatta utredningsarbetet företa vissa partiella förändringar i den statliga länsförvaltningsorganisation. Regeringen avser enligt statsverkspropositionen och tidigare meddelanden att till årets riksdag lägga fram en proposition i detta syfte. Propositionen har förebådats komma att innehålla ett principförslag, som sedan skall följas av detaljerade organisationsförslag i statsverkspropositionen för 1971/72. Organisationsförändringarna skulle då träda i kraft den 1 juli 1971.

Det har i vissa sammanhang framgått att den väntade propositionen till årets riksdag kommer att innefatta förslag att länsstyrelsen skall omändras till en lekmanstyrelse, sålunda innebärande en anslutning till länsförvaltningsutredningens betänkande. Härvid skulle en viss omfördelning ske av beslutsbefogenheterna mellan de olika statliga länsorganen. Detta gäller särskilt den regionala samhällsplaneringen, som tydligen enligt länsförvaltningsutredningens förslag skulle föras i väsentligt ökad utsträckning till länsstyrelsen. Den nuvarande splittringen i den statliga länsförvaltningen på länsstyrelse och länsnämnder har ju varit ett hinder för inte minst en regional utvecklingsplanering. Den nya organisationen skulle främja en effektivare samhällsplanering på länsplanet.

Det har med all rätt framhållits att en god del av 1970-talet kommer att behövas för att förbereda och genomföra samlade och mera definitiva lösningar i fråga om organisationen för samhällsverksamheten på regional nivå. Partiella reformer framstår då som en naturlig framkomstsväg. Det anmärkningsvärda i regeringens uppläggning är emellertid att man utan

vidare länkar in ett inledande reformarbete, som avses få en tidsutsträckning in över 1971 års riksdag, på de principer som framförts av länsförvaltningsutredningen. För den inledande reformperioden skjuter man sålunda länsdemokratiutredningens linje och länsdemokratin åt sidan. Detta är anmärkningsvärt mot bakgrunden av att riksdagen i sitt obestriddigen väsentligaste uttalande på detta område under 1960-talet, nämligen vid länsdemokratifrågans behandling 1964, särskilt underströk angelägenheten av att stärka den kommunala självstyrelsen på länsplanet. Regeringens uppläggning inför de partiella reformerna nu kan inte sägas vara i god överensstämmelse med riksdagens uttalande 1964.

En stark kommunal självstyrelse, som ger medborgarna direkta möjligheter att aktivt delta i samhällsarbetet, är — vid sidan av medborgarnas engagemang i de politiska partierna — den viktigaste grundvalen för vår folkstyrelse. Det finns enligt vår bedömning inte skäl att härvidlag skilja mellan lokal- och länsplanen. För bådas vidkommande måste det vara angeläget och väsentligt att på bästa möjliga sätt ta tillvara medborgarinflytande och medborgaraktivitet.

På länsplanet är förhållandena från demokratins synpunkter inte tillfredsställande. Det kommunala självstyrelseorganet på detta plan är landstinget, som i huvudsak blivit en specialkommun för hälso- och sjukvård. Nämnade uppgifter upptar cirka 85 % av landstingets verksamhet. Landstinget som länskommun har därutöver inte större möjligheter att påverka utvecklingen i länet. Samhällsuppgifterna på länsplanet handhas till den stora huvuddelen av den statliga länsförvaltningen, d. v. s. länsstyrelsen och de olika länsnämnderna. Nuvarande länsförvaltning ligger därmed i stort sett utanför medborgarnas politiska kontroll. Den statliga länsförvaltningen står ju inte i direkt politiskt ansvar inför medborgarna i länet. Dessa har sålunda — med undantag för landstingsuppgifterna — inte direkt politiskt inflytande över sina egna länsangelägenheter.

Centerpartiet har fört fram tanken på en vidgad länsdemokrati. Detta innebär att landstingen skall ombildas till verkliga länskommuner för regionala samhällsuppgifter. Den regionala samhällsplaneringen och andra uppgifter, som nu handhas av länsstyrelsen och olika statliga organ, bör överföras och ställas direkt under medborgarnas kontroll. Det betyder att man lägger den regionala planeringen och politiken så, att länets invånare direkt kan utkräva politiskt ansvar. En vidgning av länsdemokratin på detta sätt är samtidigt en väsentlig fördjupning av demokratin i stort. Det var denna utvecklingslinje som en enig riksdag uttalade sig för 1964.

Det förslag som länsdemokratiutredningen lagt fram är i överensstämmelse med ovanstående målsättning att den regionala samhällsplaneringen och samhällsförvaltningen bör vara en kommunal självstyrelseangelägenhet. Utredningen föreslår att landstingskommunen skall ges de regionalt planerande och samordnande funktionerna och bli huvudansvarig för den

regionala samhällsplaneringen och samhällsförvaltningen. Det är ett principprogram som kräver fortsatta specialutredningar. Den framtida läns- eller regionplaneringen skall enligt länsdemokratiutredningen sålunda handhas av landstinget. Den skall formaliseras i läns- eller regionplan, som skall fastställas och avstämmas av regeringen i relation till riksplanen när en sådan kunnat framställas. De ramar och riktlinjer som statsmakterna måste lägga för den regionala verksamheten skall alltså fastställas genom en riksplanering. Lika väsentligt och självklart är att landsting och primärkommuner måste ses som två självstyrelseorgan inom samhällsförvaltningen med komplementära uppgifter i samarbete med varandra.

Det är för oss självklart att länsdemokratiutredningens förslag, som är i överensstämmelse med 1964 års riksdagsuttalande, bör ligga till grund för reformarbetet i fråga om samhällsverksamheten på länsplanet.

Regeringens avsikt är, såsom redovisats, att i stället lägga länsförvaltningsutredningens förslag till grund för de partiella reformer som gäller 1970-talets början. Det innebär att man tar upp den gamla tanken att göra länsstyrelsen till en lekmanastyrelse, d. v. s. i stort sett den ordning som gäller för länsnämnderna. I vilken mån den lekmanabaserade länsstyrelsen skall utses av regeringen eller av landstinget har inte framgått. Det har från regeringens sida sagts att den nya länsstyrelsen får en starkare medborgerlig förankring än den nuvarande. Rimligtvis bör detta vara riktigt. Om landstinget får utse i varje fall vissa av länsstyrelsens ledamöter, får länsstyrelsen därmed givetvis kommunal förankring. Men någon stor vinst i fråga om medborgaraktivitet och medborgarinflytande på länsfrågorna kan därmed inte uppnås. Detta säger bl. a. erfarenheterna från läsnämnderna, som till stor del är uppbyggda enligt detta system. En lekmanabaserad länsstyrelse skulle naturligtvis principiellt vara ett steg åt rätt håll. Men därmed kan inte uppnås det demokratiskt väsentliga, nämligen att samhällsfrågorna på länsplanet måste ställas under medborgarnas politiska kontroll. En sådan länsstyrelse får ju inte denna ansvarsställning inför länets medborgare.

Sammanförande av den regionala samhällsplaneringen hos länsstyrelsen enligt den modell som länsförvaltningsutredningen och nu tydligen också regeringen tänker sig skulle naturligtvis kunna ge effektivitetsvinster i jämförelse med nuvarande splittring på området. Men från den kommunala självstyrelsens och demokratins synpunkter har man knappast anledning att räkna med någon större vinst. En koncentration av den regionala utvecklingsplaneringen till den statliga länsstyrelsen kan t. o. m. få motsatt effekt. Denna bedömning torde ligga bakom kommunförbundens uttalande i remissyttrandet över länsförvaltningsutredningens betänkande att förslaget kan väntas innebära en förskjutning av ansvarsfördelningen mellan statliga och kommunala organ mot ökat statligt inflytande på be- kostnad av primärkommuner och landsting.

Om man helt naturligt får räkna med att en god del av 1970-talet kommer att behövas för att förbereda och genomföra samlade och mera definitiva lösningar i fråga om organisationen för samhällsverksamheten på länsnivå, framstår det som lika självklart att reformarbetet från första början måste länkas in på en konsekvent och målmedveten handlingslinje. Det är under alla förhållanden svårt att tänka sig att arbetet under ett förhållandevis långt inledningsskede skulle följa en utvecklingslinje, i detta fall länsförvaltningsutredningens, och sedan flyttas över till en direkt motsatt linje, vilken beteckning i detta fall måste gälla för länsdemokratiutredningens förslag. Regeringens inriktning på länsförvaltningsutredningens linje in över 1971 års riksdag är oförklarlig såvida den inte skall betraktas som definitiv. Med en tidsfrist fram till 1971 års riksdag kan man rimligtvis inte hävda att en reformuppläggning för en vidgad länsdemokrati och därmed fördjupning av demokratin i stort inte skulle kunna medhinnas. Såsom vi ovan redovisat är regeringens uppläggning dessutom i strid mot de önskemål som 1964 års riksdag uttalade. Vår bedömning är att strävan till en vidgad och fördjupad länsdemokrati i huvudsak enligt länsdemokratiutredningens förslag redan i inledningsskedet måste ligga till grund för reformarbetet i fråga om samhällsverksamheten på länsplanet.

Med stöd av vad ovan anförts får vi hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte ge till känna sin uppfattning att till grund för reformarbetet i fråga om samhällsverksamheten på länsplanet måste redan i nuläget ligga länsdemokratiutredningens förslag till vidgad och fördjupad länsdemokrati.

Stockholm den 28 januari 1970

<i>Gunnar Hedlund (cp)</i>	<i>Thorbjörn Fälldin (cp)</i>	<i>Johannes Antonsson (cp)</i>
<i>Lars Eliasson (cp)</i>	<i>Nils G. Hansson (cp)</i>	<i>Sten G. W. Wahlund (cp)</i>
i Sundborn	i Skegrie	
<i>Sven Vigelsbo (cp)</i>	<i>John Eriksson (cp)</i>	<i>Gunnar Larsson (cp)</i>
	i Bäckmora	i Luttra